

Review of Tourism Administration Journal

Journal home page: www.rotajournal.org

ISSN: 2757-6205

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ODAKLI TURİZM POLİTİKALARI: DÜNYA VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Yakup Kemal ÖZEKİCİ^a

^a Adıyaman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Dr., Adıyaman, Türkiye (ykozekici@gmail.com)

MAKALE GEÇMİŞİ

ÖZ

Gönderim Tarihi:

23.03.2022

Kabul Tarihi:

16.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Sürdürülebilir turizm
Turizm politikaları
Turizm planlaması

Bu araştırmanın amacı, sürdürülebilir turizm olgusunu, turizm plan ve politika odaklı bakış açısıyla irdelemektir. Bu kapsamda, turizm plan ve politikaları, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm plan ve politika kavramları irdelenmiştir. Sonrasında, farklı ülkelerdeki ve Türkiye'deki turizm odaklı plan ve politikalar izah edilmiştir. Son olarak, turizm ihtisas raporu ve kalkınma raporlarında sürdürülebilir turizm konusuna verilen ehemmiyetin gelişim seyri incelenmiştir. Bu kapsamda, turizm sisteminin Türkiye'de sürdürülebilirlik odaklı gelişimini anlama amacıyla kalkınma raporları, turizm odaklı bir bakış açısıyla irdelenmiştir. Sonuç olarak, literatürde vurgulanan sürdürülebilir uygulamaların, onuncu kalkınma planı itibarıyla raporlar içerisinde uygulama odaklı olarak yer edinmeye başladığı görülmüştür. Buna karşılık, kapasite artırımına yönelik stratejilerin benimsenmeye devam ettiği söylenebilir.

***Sorumlu Yazar:** Yakup Kemal ÖZEKİCİ

E posta: ykozekici@gmail.com

Önerilen atıf

Özekici, Y. K. (2022). Sürdürülebilirlik odaklı turizm politikaları: Dünya ve Türkiye'den örnekler. *Review of Tourism Administration Journal*, 3 (1), 28-50.

Review of Tourism Administration Journal

Journal home page: www.rotajournal.org

ISSN: 2757-6205

SUSTAINABILITY-ORIENTED TOURISM POLICIES: EXAMPLES ACROSS THE WORLD AND TURKEY

Yakup Kemal ÖZEKİCİ^a

^a Adıyaman University, Tourism Faculty, Dr., Adıyaman, Turkey (ykozekici@gmail.com)

ARTICLE HISTORY

Received:

23.03.2022

Accepted:

16.06.2022

Keywords:

Sustainable tourism
Tourism policy
Tourism planning

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the concept of sustainable tourism from a tourism plan and policy-oriented perspective. In this context, the concepts of tourism plans and policies, sustainability and sustainable tourism plans and policies have been examined. Afterwards, tourism-oriented plans and policies in different countries and Turkey are explained. Finally, the development of the importance given to sustainable tourism in the tourism specialization report and development reports has been examined. In this context, in order to understand the sustainability-oriented development of the tourism system in Turkey, the development reports were examined from a tourism-oriented perspective. As a result, it has been seen that the sustainable practices emphasized in the literature have started to take place in the reports as of the tenth development plan. On the other hand, it can be said that strategies for capacity building continue to be adopted.

**Corresponding author:* Yakup Kemal ÖZEKİCİ

E posta: ykozekici@gmail.com

Suggested citation

Özekici, Y. K. (2022). Sürdürülebilirlik odaklı turizm politikaları: Dünya ve Türkiye’den örnekler. *Review of Tourism Administration Journal*, 3 (1), 28-50.

GİRİŞ

Turizm, tabii kaynakları finansal araçlara dönüştüren önemli bir sektördür (D'Arco vd., 2021; Ünlüöner vd., 2009). Bilhassa, endüstriyel gelişimini sağlayamayan ülkelerde turizm sektörü kaynak yaratma açısından önem arz etmektedir (Tosun, 2001). Bu kapsamda, turizm sektörü, endüstri sonrası dönem için kirlenmiş bir denizin ortasında kalan yeşil ada olarak düşünülmektedir (Hollenhorst vd., 2014). Bununla birlikte, yüksek donanımlı işgücü gereksinimi sınırlı olması sebebiyle bu sektör, doğal kaynaklara dayalı bölgelerdeki yerleşiklerin ekonomik refahına katkıda bulunmaktadır (Carter vd., 2015: 1). Ancak, turizm sektörünün plansız ve önceden belirlenmiş bir politika doğrultusunda yürütülmesi durumunda, uzun vadede destinasyonda yürütülen turistik faaliyetler, destinasyonların dinamikleri üzerinde baskı oluşturabilmektedir (Özbey, 2002: 141; Nathaniel vd., 2021; Niavis vd., 2021). Bu durum özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında kitle turizminin plansız bir biçimde uygulanması sonucu, turistik bölgelerin doğal dokusunun bozulması ile kendisini göstermiştir (Ruhanen, 2008: 434). Bu da, sürdürülebilirlik kavramına yönelik bilinç düzeyinin artmasına (Scott vd., 2015: 1-2) ve zaman içerisinde sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik plan ve politika faaliyetlerinin teşvik edilmesine yol açmıştır. Öyle ki, turizm sisteminin destinasyonu kalkındırırken doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturulmamasının yolunun sürdürülebilir turizm plan ve politika ilkelerinden geçtiği düşünülmektedir (Gao vd., 2019). Buna rağmen, sürdürülebilirlik ya da sürdürülebilir turizmin, turizme yönelik kamu ve özel sektörü etkileyip etkilemediği yeterli düzeyde aydınlatılamamıştır (Font vd., 2021; Moyle vd. 2014: 1047). Ayrıca, son 10 yılda artan sürdürülebilir turizm politikalarına yönelik ilgi (Gao vd., 2019), sahaya yeterli ölçüde yansıtılamamıştır (Wu vd., 2021). Nitekim, turizm uygulamalarında sürdürülebilirliğin taşıdığı ehemmiyet, Rio'da düzenlenen dünya zirvesi sonrası "Ajanda 21" ile somut hale gelmiştir (Blancas vd., 2016: 1). O zamandan bu yana, gerek ülke plan ve politikalarında gerekse alan yazında sürdürülebilir turizm konusuna değinmenin bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu nedenle, mevcut araştırma kapsamında sürdürülebilir turizm uygulamaları ekseninde turizm plan ve politikaları konusu irdelenecektir. Bu bağlamda, öncelikle turizm plan ve politikaları ele alınacaktır. Daha sonra, sürdürülebilir turizm konusuna değinilecek, turizm plan ve politikalarında sürdürülebilir turizmin rolü örnek uygulamalarla tartışılacaktır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, Dünya'da ve Türkiye'de uygulanan sürdürülebilirlik örnekleri ve örnek olayları sunulacaktır. Son olarak, Türkiye'deki sürdürülebilir turizme yönelik plan ve politikalar, kalkınma planları kapsamında ele alınacaktır. Böyle bir konunun ele alınmasının, Türkiye'de turizm sektöründe sürdürülebilir uygulamaların ne ölçüde yürütüldüğünün ortaya koyulması açısından paydaşlara önemli fikirler sağlayacağı düşünülmektedir. Yine, turizm plan ve politikalarında sürdürülebilir turizmin rolünün incelenmesi, bu konuda araştırma yapılacak olanlar için öngörü sağlayacaktır.

TURİZM PLAN VE POLİTİKASI

Turizm planlaması, turizmin insan ve çevreye katkıda bulunabilmesi amacıyla yürütülen araştırma ve değerlendirme temelli bir süreçtir (Tosun ve Jenkins, 1998). Turizm planlaması, genel planlama kavramlarının ve yaklaşımlarının turizm sisteminin belirli özelliklerine uyarlanarak uygulanmasıdır. Bu kapsamda planlama, turizm sektöründe ulaşılmak istenen hedefleri, bu hedeflere varabilmek için yararlanılabilecek araçları, olanakları, yapılacak işleri, iş zamanlamasını ve işlerin sorumlularını gösteren disiplinli bir düzenlemedir (İçöz vd. 2009: 80; Olalı, 1990: 25). Planlama ile bu amaca hangi yollar ve araçlarla erişileceği ve bu unsurların hangi periyotlarda kullanılacağı belirlenir (Niavis vd., 2021). Burada amaç, doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması, sektörler arası entegrasyonun sağlanması, turizm pazarında bulunan paydaşların eşgüdümlü hareket etmesi,

turizmden elde edilen faydanın toplum geneline yayılması, bölgedeki turistik hareketlerin kontrolünün sağlanması ve kaynakların optimum seviyede kullanılmasıdır. (Archer vd., 2012).

Turizm sisteminde, destinasyonlara özgü turizm planlarını gerçekleştirmenin yolu paydaşların işbirliğine dayalı karar mekanizmasının geliştirilmesinden geçmektedir (Font vd., 2021). Zira, kamu otoritelerinin turizme müdahil olması turizm politikasını doğurmaktadır (Torres-Delgado ve Palemegue, 2012: 3). Turizm politikası, turizm sektörünü çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda etkileyen unsurları düzenleyen tüm yönetsel eylemlerdir (Stevenson vd., 2008). Turizm politikaları, turizm sektöründeki paydaşlar ile kamu kurumu yetkililerinin görüşmeleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu politikaların uygulanması ise merkezi ve yerel hükümetlerin desteğini gerektirmektedir. Ancak, turizm sektörü hizmet sektörü içinde bulunmaktadır. Bu sektör için temel bir kaynak niteliğinde olan doğal çekim unsurları (ormanlar, su kaynakları, kültürel mirasa ait öğeler) ve altyapı unsurları ise diğer bakanlıkların kontrolünde bulunmaktadır (Xu ve Sofield, 2016: 340). Bu nedenle turizm plan ve politikalarının oluşumunda kamu ve özel sektörün eşgüdümü bir zorunluluk halini almaktadır. Bu da turizm plan ve politika kavramlarının ortak bir potada bir araya gelmesi sonucunu doğurmaktadır.

Bir ülkede bulunan turizm sektörünün başarılı ve sürdürülebilir olabilmesi için o ülkede bulunan turizm sektörünün sosyo-ekonomik gelişime ve bölgedeki yoksulluk düzeyini indirgeyecek araçlara sahip olması gerekmektedir. Bu araçlar içerisinde kapsayıcı bir turizm planı, politikası ve detaylı bir turizm yönetimi stratejisinin yeri büyüktür. Turizm stratejileri, turizm politikalarının eyleme dökülmüş halidir. Stratejiler yoluyla turizm politikalarının hangi yönde ne eylemler yapılacağı gösterilir ve politik amaçlara ulaşmada gerekli olan eylemler ortaya konur. Bu da stratejik gelişim planı ve master planları ile belirlenir. Bu planlar, tüm faktörleri ve eyleme geçmede gerekli olacak tüm bileşenleri kapsamaktadır. Aynı şekilde yönetim ve denetim mekanizmaları da bu plan kapsamında belirlenmektedir. Bu stratejiler, 5 ila 15 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Stratejik planlar, eylem planları aracılığıyla uygulanır. Bu stratejiler, araştırma, değerlendirme ve danışma faaliyetleri sonucunda nihai haline ulaşır (UNWTO, 2013: 47-48).

TURİZM PLAN VE POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Turizm planlaması kapsamında, turistik hareketlerin ekonomik bir sektör olarak planlanmaya ihtiyaç duyulması 1950'li yıllardan sonra başlamıştır. İkinci dünya savaşından sonra turistik talepte meydana gelen anlık yükseliş, turistik arza yatırım yapılması ile sonuçlanmıştır. Nitekim, Asya-pasifik bölgesinde ise ilk turizm planı 1959 yılında Hawaii devlet planı ile başlatılmıştır. Yine, 1970-1990 yılları arasında Karayip adaları için turizm planlarının yapıldığı görülmektedir. Turizm faaliyetlerine yönelik kapsamlı planlama faaliyetleri ise ilk kez, Dünya Turizm Örgütü'nün 1976 yılında yaptığı bir araştırmada 1619 turizm planı ile başlatılmıştır (İçöz, 2009: 96-97). Buna karşılık, turizm plan ve politikası araştırmalarının 30 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde turizm ve politikanın bir arada araştırılması ilk kez Richer tarafından 1989 yılında tarafından gerçekleştirilmiştir. Bugün turizm plan ve politika araştırmaları, kamu plan ve politika araştırmaları analizi, politik ekonomi ve gelişim araştırmaları ile politik istikrar ve turizm araştırmaları olmak üzere üç kola ayrılmaktadır (Altınay vd., 2015: 180). Bu kollar içerisinde, turizm sisteminin sosyal, ekonomik ve çevresel etkileri doğrultusunda sürdürülebilirlik ilkelerini temel alan planlama ve politika geliştirme süreçlerinin yeterli seviyede olmadığı düşünülmektedir (UNWTO ve UNEP, 2005). O sebeple, sürdürülebilir turizm hususunun ivme kazandığı görülmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Sürdürülebilirlik, kaynakların devamlılığının sağlanacağı biçimde, bir denge halinde ve belirli sınırlar içerisinde kullanılarak gelişimin sağlanmasıdır (Karaarslan ve Örs, 2007: 425). Kavram, 1980'li yıllarda ortaya çıkmış olup (Gao vd., 2019), sürdürülebilir kalkınma, Birleşmiş Milletlerin 1987'de yayımlanan Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu (Brutland Raporu)'na göre "bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak" şeklinde tanımlanmıştır (Yalçinkaya vd., 2011: 3322). Sürdürülebilir turizm hareketi, 1990'larda birtakım işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine gereksinim duymaları ile başlamıştır. Bu yıllarda British havayolları, "yeşil küre" adında bir çevre raporu yayınlamıştır. Yine aynı yıl, aynı işletme tarafından Dünya seyahat ve turizm çevre araştırmaları merkezi kurulmuştur. Birçok ulusal, bölgesel, yerel yönetimin ve turizm örgütünün 1993 yılında, politikalarına yönelik ifadelerinde sürdürülebilirlik kavramını sıklıkla vurguladığı görülmüştür. Özellikle Avusturalya'da sürdürülebilirlik sosyal ve politik söylemlerin temel odağını oluşturmuştur (Moyle vd., 2014: 1038).

Sürdürülebilirlik, destinasyonların rekabette ön plana çıkmasında önemli rol oynamaktadır (Torres-Delgado ve Palomeque, 2014: 123). Sürdürülebilir turizm, "gelecek için perspektifleri geliştirerek ve koruyarak, turistlerin ve ağırlayan bölgenin güncel ihtiyaçlarını yerine getiren, yaşayan canlı sistemlerin, biyolojik çeşitliliğin, temel ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün göz önüne alındığı estetik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlarla birlikte tüm kaynakların yönetimini bütünleştiren turizm" şeklinde tanımlanmıştır (Baranowski, 2015: 33). Bu bağlamda, sürdürülebilir turizmin hedefleri, çevreye karşı bilinç oluşturmak, gelişimde dengeyi sağlamak, yerel halkın yaşam kalitesini iyileştirmek ve çevre kalitesini sürdürmek şeklinde özetlenebilir (Dowling ve Fennell, 2003). Sürdürülebilir turizme yönelik uygulamalar, koruma altındaki alanlar açısından çevre gereksinimi ve yerel toplulukların sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişiminin dengelenmesini kapsamaktadır (Mellon ve Bramwell, 2016: 1372). Dolayısıyla, sürdürülebilir turizm, belirli turizm türlerini sürdürülebilir olarak tanımlamaktan çok, tüm turizm türlerinin ekolojik unsurlara uygun hale getirilmesidir (Carter vd., 2015: 2).

İkinci dünya savaşı sonrasında turistik talebin artış göstermesi, destinasyonlarda kitle turizmine yönelik arz yapılanmasını teşvik etmiştir. Kitle turizminin bölge üzerinde gösterdiği olumsuz etkenler, bölgenin turizm faaliyetlerinin planlı ve bölge değerlerinin korunarak geliştirilmesini ön plana çıkarmıştır. Bu da, sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasının ilk nüvesi olarak kabul görmüştür (Ruhanen, 2008: 434). Bu anlayış ilk kez dünya çevre ve gelişme komisyonunu 1987 yılında yayınlamış olduğu raporda, ortaya koyulmuştur (Çalışkan, 2011: 27). Sürdürülebilir uygulamaların turizm kapsamında resmi olarak ele alınması ise ilk kez 1992 yılında Rio'da toplanılan Dünya zirvesi sonrası gerçekleştirilmiştir. Buna "Ajanda 21" adı verilmiştir. Avrupa'da ise sosyal, ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilir uygulamaların kullanım ve gelişimini takip etmede Avrupa Çevre Ajansı (*European Environmental Agency*)'nın ön plana çıktığı görülmektedir (Blancas vd., 2016: 1).

Sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasında, turizm sektörüne yönelik büyüme hızının ivme kazanması rol oynamıştır (Torres-Delgado ve Palomeue, 2012: 1). Turizm sektörünün büyümesinden kasıt, turizm faaliyetlerinin, kısa süreli kar sağlama amacıyla, plan ve politikadan yoksun bir biçimde yürütülmesidir. Böyle bir durumda, pazar payını arttırmayı düşünen işletmelerin rekabetçi yaklaşımları, çevresel değerler üzerinde baskı oluşturmuştur. Bu da, oluşumu binlerce yıl alan kaynakların kısa vadede tüketilerek, turistik kazanımın uzun vadede yok olmasına yol açmıştır (Tosun, 2001). Bu durum, geçmiş uygulamalarla sınırlı değildir. Nitekim turizmin gelecek on yıllarda yol açacağı düşünülen tahribata yönelik tahminler, tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Turizm, ulaşım ve turizmle ilişkili çeşitli örgütlerin beklenen büyüme oranları ve olası olumsuz etkileri

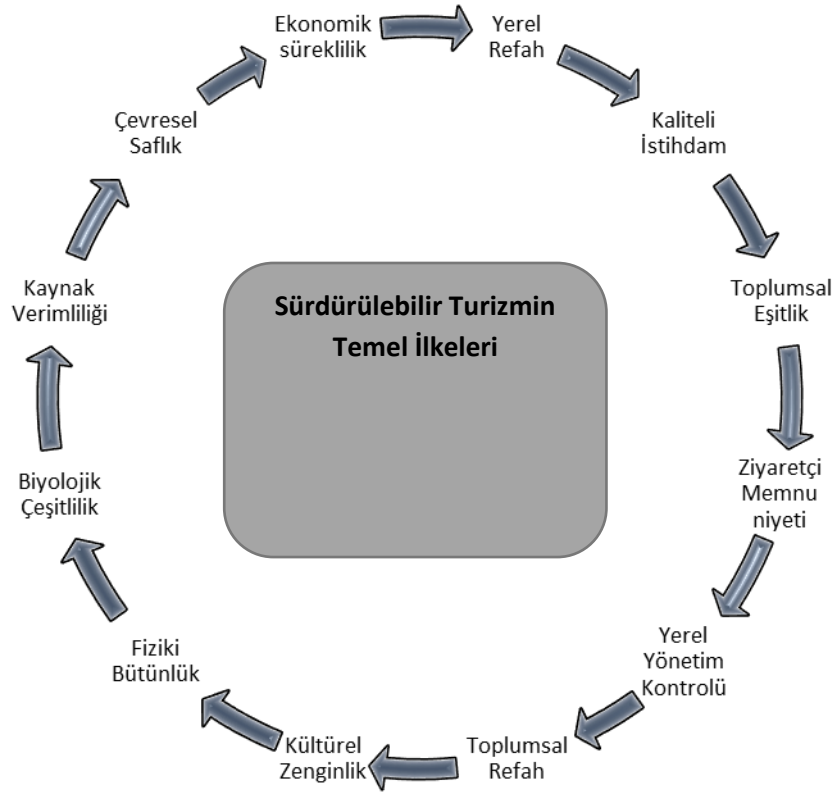
UNWTO-UNEP-WMO (2008)	Karbondiyoksit emisyonu (CO ₂) 30 yıl içerisinde %135 düzeyinde artacaktır
WEF (2009)	Turizm kaynaklı Karbondiyoksit emisyonu (CO ₂) 2035 yılında %143 artmış olacaktır.
Airbus (2012)	Yolcu başına havayolunda kat edilen mesafe 2031 yılına kadar her yıl %4,7 artacaktır.
Boeing (2012)	Havayolu trafiği 2031 yılına kadar her yıl ortalama %5 artacaktır.
IMO (2009)	Gemi yolculuğunun sebep olduğu emisyon oranı, 2050 yılına kadar her yıl %1,9 ile 2,7 arasında artacaktır.

Kaynak: Hall vd. 2013

Akademik anlamda incelendiğinde, sürdürülebilir turizm kavramının sürdürülebilir gelişim üzerine yapılan derinlemesine tartışmalardan türediği görülmüştür. Sürdürülebilir turizmin pek çok disiplinden yararlanan çok disiplinli yapısı, kavramsal ve teorik anlamda sürdürülebilir turizmin konumlandırılmasını güçleştirmiştir (Sharpley, 2000: 1-3). Buna karşılık, sürdürülebilir turizme yönelik birtakım ilkelerin netleştirildiği söylenebilir.

Sürdürülebilir Turizmin Temel İlkeleri

Sürdürülebilir turizm ilkelerinin birçok yönü, turizmin etik ilkeleri ile ilişkilidir. Bu etik ilkeler ise 2001 yılında toplanan Birleşmiş Milletler genel toplantısı sonrasında karara bağlanmıştır. Karar kapsamına ziyaretçiler, turizm uzmanları, girişimci, yerel halk, çevre ve kültürel miras olmak üzere tüm paydaşların menfaatleri dâhil edilmiştir (UNWTO, 2013: 47). Bu kapsamda, UNEP (*United Nations Environment Programme*) tarafından sürdürülebilir turizmin hedefleri belirlenmiştir. Bu hedefler, 10. Kalkınma planı kapsamında hazırlanan turizm ihtisas raporunda çevrilmiş ve benimsenmiştir. Buna göre sürdürülebilir turizmin ilkeleri/hedefleri şu şekildedir;

Şekil 1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2014: 28

Sürdürülebilir turizm ilkelerinin netleştirilmesine rağmen, bilhassa gelişmekte olan ülkelerde bu ilkelerin ne ölçüde turizm sistemine yansıtıldığı sorgulanmaktadır (Cater vd. 2015: 2). Nitekim literatürde, farklı ülkelerin sürdürülebilir ilkelerinin planlama sürecindeki konumunun irdelendiği araştırmalarda (D'Arco vd., 2021; Font vd., 2021; Niavis vd., 2021), sürdürülebilir ilkelerin uygulanmasında sorun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Oysa, sürdürülebilirlik ilkelerinin hayata geçirilmesi, bölgenin prestiji üzerinde etkili olabilmektedir. Öte yandan, sürdürülebilir turizm kriterleri, belirlenen kriterlere ulaşıp ulaşılmadığı konusunda destinasyonlar arasında bir nevi kıyas yapma imkanı sunmaktadır (Blancas vd., 2016: 1). Nitekim, sürdürülebilirlik ilkelerini temel alan birtakım kuruluşlar, sürdürülebilirlik bakımından ülkeleri sınıflandırmaktadırlar. Bu indeks kapsamında ülkelerin sürdürülebilirlik uygulamalarını değerlendirmede önemli olarak kabul gördüğü faktörler üzerinden ülkelere genel bir ortalama puan verilmektedir. Bu faktörlerin ise kendi içerisinde bir alt branşı bulunabilmekte ve bu branşlar ayrıca puanlanmaktadır. Buna göre her bir faktör ve genel ortalama 100 puan üzerinden verilmektedir. Bu faktörlerin her birinin aldığı puan doğrultusunda Türkiye'nin karnesi şu şekildedir;

Tablo 2. Türkiye'nin Sürdürülebilirlik Karnesi

Sürdürülebilirlik İndeksini Oluşturan Faktörler/Göstergeler	Dünya Sıralamasındaki Yeri	Puan	Son 10 Yıldaki Değişim
Hava kalitesi	58	49,5	+9,2
Sanitasyon ve İçilebilir Su Kaynakları	75	52,6	+3,9
Ağır Metal Sızıntısı	59	61,5	+7,8
Atık Yönetimi	70	48,5	-
Bioçeşitlilik	175	15,1	-0,6
Ekosistem Kaybı	75	37,1	-2,6
Balıkçılık	91	10,8	-3,9
İklim Değişikliği Artış Hızı	96	49,3	-1,8
Kirlilik Emisyonu	45	84	10,4
Tarım	32	57,4	-
Su Kaynakları	49	30,4	-
ORTALAMA	42,6	99	%2,1 oranında daha iyi durumda

Kaynak: Wendling vd. 2020

Bu ilkeler doğrultusunda ülkelerin sürdürülebilirlik karnelerinin iyileştirilmesi, turizm sistemi bakımından sürdürülebilir turizm araçlarının devreye konulması ile gerçekleştirilmektedir. Bu araçlar şu şekilde ifade edilebilir.

Sürdürülebilir Turizm Araçları

Sürdürülebilir turizmin yürütülmesi, 3 araca dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Bunlar, taşıma kapasitesi, çevresel etki değerlemesi ve ekolojik ayak izidir.

Taşıma Kapasitesi

Taşıma kapasitesi, bir bölgeden, o bölgenin fiziksel yapısında kabul edilemeyecek derecede bir değişim yaşanmadan ve o bölgenin deneyim kalitesinden kabul edilemeyecek derecede bir düşüş olmadan yararlanabilecek maksimum insan sayısı, şeklinde tanımlanabilir (Mathienson ve Wall, 1982; Simon vd. 2004). Sürdürülebilir turizmin taşıma kapasitesiyle ilişkisi, destinasyonların taşıma kapasitelerinin belirlenmesi ve bu kapasitenin planlama sürecinde kullanılması şeklindedir (Çetinel ve Yolal, 2009: 42). Taşıma kapasitesi, en temel anlamda dörde (fiziksel, sosyo-kültürel, ekonomik, ekolojik taşıma kapasiteleri) ayrılmaktadır (O'Reilly, 1986; Simon vd., 2004; Zhiyong ve Sheng, 2009).

Destinasyonlarda taşıma kapasitesi hali hazırda uygulama sahası bulmuştur. Bunlar içerisinde, Venedik'te uygulanan "venice card" uygulaması dikkat çekmektedir. Bu kart ile ziyaretçilerin otelde kalmaları teşvik edilmiş, otele önceden rezervasyon yapılarak Venedik'e gelecek olan ziyaretçi sayısının önceden bilinmesi olanaklı hale gelmiştir. Venice Card uygulamasına geçenlere, destinasyondaki pek çok noktaya ziyaret gerçekleştirme imkânı tanınmıştır. Kart almayanlar ise bu ve bunun gibi haklardan mahrum bırakılmıştır. Bu uygulama ile, ziyaretçilerin yoğunluğu ve bu yoğunluğun destinasyonda oluşturduğu baskı yapay zeka temelli teknolojilerle ortaya konulmakta ve böylece Venedik'in taşıma kapasitesi belirlenmektedir. Nihayetinde, uygulama aracılığıyla belirlenen

kapasite sınırı sayısının kart üretilmektedir (Coccossis, 2013: 37). İkinci bir örnek olarak, Elba adasının taşıma kapasitesinin belirlenmesi üç aşamalı olarak yürütülmektedir. İlk aşamada, ölçülebilir sınırlayıcı faktörler belirlenmektedir ki bunları su arzı kapasitesi, atık arıtma kapasitesi, temel kaynakların kullanımı ve nüfus üzerindeki baskı (turist/nüfus oranı)'dır. İkinci aşamada ölçülebilir sınırlayıcı faktörlerin bölgedeki durumuna sıfır (I), düşük (II), orta (III) ve yüksek (IV) olmak üzere 4 kategori belirlenmektedir. Üçüncü aşamada ise bölgedeki ziyaretçi sayısı ile kritiklik kategorisi ilişkilendirilmektedir. Buna göre, bölgede su arzı kapasitesi sıfır, plaj kullanımı düşük, atık arıtma orta ve nüfus yoğunluğu yüksek olarak ortaya çıkmıştır (Çelik, 2014: 22).

Çevresel Etki Değerlemesi

Çevresel etki değerlemesi (ÇED), yasal prosedürlerin, politikaların, programların, projelerin ve işletme koşullarının biyolojik ve fiziksel çevre ile insan sağlığına ve mutluluğuna olan etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin boyutlarının önceden tespiti için çalışmalar, çalışma sonuçlarının yorumlanması ve yayınlanması işlemleridir. Taşıma kapasitesi, bölgenin kaldırabileceği turistik faaliyetleri ortaya koymaktadır. Ancak, bölge turizme açılmadan önce tesislerin verebileceği zararları ortaya koymada taşıma kapasitesi yetersiz kalmaktadır. ÇED ise bu aşamada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. (Çelik, 2014: 23). Turizm sisteminde ÇED'in tespit edilmesinde coğrafi bilgi sistemi (Geneletti ve Dawa, 2009) önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ekolojik Ayak İzi Hesaplaması

Ekolojik ayak izi (EAİ) kapsamında doğa üzerindeki insan talebiyle doğal kaynak arzı arasındaki ilişki incelenmektedir (Wackernagel ve Rees, 1996). Bu kapsamda, insan kullanımının doğal kaynaklar üzerindeki etkisi belirlenmektedir. İnsan kullanımının, biyolojik kapasite ile karşılaştırılması neticesinde minimum sürdürülebilirlik ölçütü tanımlanır. Biyolojik kapasite, bir coğrafi bölgenin yenilenebilir doğal üretim kapasitesidir. Buna göre EAİ, biyolojik kapasiteden daha az olmalıdır. Birey ya da nüfusun tükettiği kaynakları yeniden üretmek ve atıklarını bertaraf etmek için gerekli olan kaynaklar küresel hektar birimi (kha)'yle ölçülür. Turizm sektörünün ekolojik ayak izi kapsamına oluşturduğu etki, sektörün hemen tüm unsurlarınca gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, konaklama, ulaşım, eğitim ve turistlerin fizyolojik tüketim süreçlerinin tamamı, destinasyonlardaki ekolojik ayak izi oranını arttırmaktadır. Bunlar içerisinde en tehlikelisi ise, turizm sektörünün gelişmesi için vazgeçilmez olarak tanımladığı kapsamlı altyapı yatırımlarıdır. Bu yatırımlar, toprak erozyonu, alan kullanımı ve faunanın seyreltilmesi suretiyle bölge ekosistemine zarar vermektedir (Yasin vd., 2020). Literatürde, en çok ziyaretçi çeken on destinasyonun ekolojik ayak izi hesaplamasını yürüten araştırma sonucunda, gelen turist sayısı ve turist harcama düzeyinin ekolojik ayak izi oranını yükselttiği tespit edilmiştir (Nathaniel vd., 2021).

Sürdürülebilir turizmin bahsi geçen faydalarının görülebilmesinin ilk şartı, sürdürülebilir turizm uygulamalarının hayata geçirilmesidir. Ancak bu uygulamaların hayata geçirilmesinde, kamudan yetersiz destek alınması, destinasyonda toplumsal tabakalaşma, bilinç düzeyinin yetersiz olması ve teknik olanaklardaki yetersizlikler gibi birtakım engeller ortaya çıkabilmektedir (Carter vd., 2015: 2). Tüm bu engellerin yanı sıra, sürdürülebilir turizm ilkelerinin net olmaması veya sürdürülebilir turizm ilkeleri içerisinde ekonomik, sosyal veya çevresel yönlerden birinin eksik bırakılması da bugün destinasyonların yaşadığı problemler arasındadır. Bu durumun temel sebepleri arasında sürdürülebilir turizmi ölçmede net göstergelerin bulunmaması ve sürdürülebilir turizm ilkelerinin yoruma açık olması gösterilmektedir (Torres-Delgado ve Palomeque, 2014: 122-123). O sebeple,

sürdürülebilir turizme has unsurların turizm plan ve politikalarında ne ölçüde yere sahip olduğu önemlidir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZMİN PLAN VE POLİTİKALARDAKİ YERİ

Sürdürülebilir gelişim, mevcut yönetim sisteminin, tabiat ve değişen koşullara yüksek ölçekte uyum sağlayabilen yönetim mekanizmalarını geliştirmesidir (Holling, 2001: 390). Sürdürülebilir gelişim odaklı olan bir kamu kurumunda, altyapı yatırımlarından, teşviklerin düzenlenmesine kadar birçok süreç devlet eliyle yürütülmektedir (Tosun, 2001). Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm odaklı turizm politikaları, hükümet politikalarını, turizm endüstrisini ve toplumu etkilemede rol oynayan ideolojik araçlar olarak belirlenir. Bu noktada stratejik planlamayı kapsayan unsurlar, hükümet politikalarını etkilediği gibi turizm sektörünün yönü ve gelişim seyrinde belirleyici rol oynar. Dolayısıyla, turizm planlamasında stratejik planlamaya yönelik unsurlar bir pencere vazifesi görür (Moyle vd., 2014: 1039).

Sürdürülebilir turizmin destinasyon politikaları ile kesiştiği nokta, destinasyonların rekabetçi olma kriterinden ileri gelmektedir. Bir destinasyonun rekabette ön plana çıktığının alameti, bölgeye önemli sayıda ziyaretçi çekmek suretiyle refah seviyesini yükseltmek ve bunu gerçekleştirirken bölge halkı, turistler ve çevreye ilişkin unsurlara olumlu anlamda katkıda bulunmaktır (Ritchie ve Crouch, 2003: 2). Bu nedenle, bilhassa koruma kapsamında bulunan alanlara yönelik turizm faaliyetleri bakımından sürdürülebilir turizmin politika ile entegre edilmesi önem taşımaktadır. Zira, sürdürülebilir turizm uygulamaları, çevreyi korumanın yanı sıra, ekonomik büyümeyi teşvik etme, ekonomik çeşitlendirmeyi kolaylaştırma, yerel nüfusun göç hareketlerini durdurma ve çevre koruma bilinci oluşturma gibi faydalar da sağlamaktadır (Mellon ve Bramwell, 2016: 1372). Öte yandan, sürdürülebilirlik ilkelerinin turizm plan ve politikalarına yansıtılamaması, küresel ölçekte kabul edilen bir durumdur (Moyle vd., 2014: 1039). Nitekim, Gao vd. (2019), sürdürülebilirliğin ülkelerin genel politikalarına entegrasyonlarının henüz söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Bunun temelinde sosyo-kültürel, politik etkenler (Farmaki vd., 2015) ile birlikte sürdürülebilir ilkelerin gerçek hayata adapte edilmesinin güç olması gösterilmektedir (Font vd., 2021). Adaptasyon güçlüğüne arkasında yatan temel neden ise, turizmin kompleks bir sisteme sahip olması, buna karşılık sürdürülebilir politikaların, sistemin sürekli olarak hayatın değişen koşullarına adapte olabilme kabiliyetine sahip olma zorunluluğudur (Farsari, 2021).

Sürdürülebilir turizm ilkelerinin hükümet ve sektör plan ve politikalarına dâhil edilmesi önemlidir. Ancak, bu planların uygulanması, bütüncül, birleştirici, uzun dönemli (Moyle vd., 2014: 1039) ve güçlü (Tosun, 2001) planlama faaliyetlerini gerektirmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir turizm planlaması, olağan dışı gelişmelere adapte olma kabiliyetine sahip, kapsamı ve sistemli bir sistem temelinde kurgulanmalıdır (Wu vd., 2021). Dolayısıyla, turizm plan ve politikasına yönelik yapılan araştırmaların önemli bir kısmı, bu tür bir sürdürülebilir gelişimin ancak hükümet stratejileri yoluyla gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır (Moyle vd., 2014: 1039-1040). Bu iddia, hükümetlerin yürütme planlarında nispeten karşılık bulmuştur. Nitekim, Torres-Delgado ve Palomegue (2012) yürüttükleri araştırma sonucunda hükümetlerin turizm politikalarında sürdürülebilirliğin her geçen gün daha kapsamlı bir biçimde plan ve politikalar kapsamına yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda, dünya genelinde birtakım ülkelerin ve Türkiye'nin sürdürülebilir politikaları irdelenmiştir.

Dünyada Sürdürülebilir Turizm Plan ve Politikasına Yönelik Uygulama Örnekleri

Bu kısımda, sürdürülebilir turizm plan ve politikalarının değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yer almaktadır. Bu kapsamda muhtelif ülkelerin sürdürülebilir turizme yönelik plan ve politikaları muhtasar ölçüde ele alınmıştır.

Avrupa

Avrupa’da sürdürülebilir turizm politika çıktısı olarak indekslerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, Avrupa genelinde turizmin destinasyonlarda yol açtığı kültürel etkiyi ortaya koyma adına, sosyal etki değerlendirme indeksi geliştirilmiştir. İndeksin temel odağı, destinasyonlara gerçekleştirilecek politik müdahaleleri, destinasyondaki yerel toplumun ihtiyaçları ve bölgenin yaşadığı dönüşüm süreci göz önünde bulundurarak gerçekleştirmektir. Bunu sağlama adına, turizmin destinasyona yönelik etkisi standardize hale getirilmektedir (Niavis vd., 2021). Bu indeks içerisinde farklı indeksleri barındırmaktadır. Bu kapsamda, İtalya’daki yerel alanların sürdürülebilir gelişimini değerlendirmek amacıyla Castellani ve Sala (2010), SPI (*Sustainable Performance Index*) adını verdikleri bir indeks, önemli bir örnek olarak geliştirilmiştir. Sürdürülebilir performans indeksi 20 göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler bölgeye yönelik demografik dinamikler, ekonomik ve sosyal koşullar, çevre koşulları ve bölgenin turistik karakteristiğini kapsamaktadır. Bu indeks yardımıyla turizm plan ve politikasının geliştirilmesinde bölge yöneticilerine önemli veriler sağlanmaktadır. Geliştirilen indeks kapsamında belirtilen 20 göstergenin her birine 0-10 arası puan verilmiştir. Sonuç olarak, her bir belediyenin aldığı genel ortalama yükseldikçe, o bölgenin sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yürütüldüğü sonucuna varılmaktadır. Bu yolla, sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmelerin ne ölçüde mümkün olduğu tanımlanmıştır. Bu indeks ile aynı zamanda bölgenin potansiyeli de tanımlanmaktadır. Bu çalışma İtalya’nın koruma altındaki Lombardi bölgesindeki AB’nin sürdürülebilir turizm sözleşmesini destekleme odaklı olarak yürütülmüştür. Bu sözleşme Deming döngüsünden ilham alınarak hayata geçirilmiştir. Döngü, 5 safhadan oluşmaktadır. Bu safhalar şu şekildedir;

1. Bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak amacıyla ekonomik, sosyal ve çevreye dayalı tespitlerde bulunmak,
2. Konuya yönelik objektif sonuçlara ulaşmak için yerli paydaşlara danışmak,
3. Katılımcı bir planlama süreci gerçekleştirmek,
4. Önceki çalışmalardan yararlanarak, sürdürülebilir turizm gelişimi stratejisi üretmek,
5. Gelişime yönelik eylemleri kapsayan plan ve stratejilerini değerlendirmek,

Tüm bu indekslerin destinasyonun rekabetçiliğini iyileştirilmesi adına kullanılabilmesi için, destinasyon yönetim organizasyonlarının dış dünyadaki bilgiyi işleme niteliğini iyileştirecek Avrupa Turizm Gösterge Sistemi geliştirilmiştir. Böylece çok katmanlı olarak elde edilen verinin bilgiye dönüştürülmesi kolaylaştırılarak karar alma süreci iyileştirilmektedir (Font vd., 2021). Tüm bu politik araçlara karşılık, sürdürülebilir turizm politikalarının sahada yeterli ölçüde mevcudiyetinin var olmadığı (D’Arco vd., 2021) ve paydaşların mevcut uygulamalardan memnuniyetsizlik duydukları (Logar, 2010) teyit edilmiştir.

Tayland

Muangasame ve McKercher (2015)’in, Tayland’ın ödül kazanmış olan 7 yeşiller adlı sürdürülebilir turizm politikası, Koh Samui adası adlı destinasyonda 2012 yılından bu yana uygulanmaktadır. Bu politikanın daha sürdürülebilir bir sektör ortaya koyma adına bölgedeki tüm paydaşları doğrudan ya da dolaylı olarak birbirlerine bağladığı düşünülmektedir. Bu program ile bölgedeki tüm paydaşların

ortak hareket etmesi planlanmaktadır. Programın hedefi, Tayland'ı dünyada rekabet kapasitesi yüksek bir destinasyon haline getirmek ve turizm gelirinin yerli halkça emilimini arttırmaktır. Bu bağlamda 7 hedef geliştirilmiştir. Bunlar şu şekildedir;

1. Yeşil Kalp: Turistlere çevre bilinci aşılamak,
2. Yeşil Lojistik: Çevre dostu ulaşımı gerçekleştirmek,
3. Yeşil Destinasyon: Çevreye saygı duyulan, bu şekilde yönetilen turistik alanları geliştirmek,
4. Yeşil Toplum: Hem şehirde hem de kırsal alanda toplum temelli turizmi desteklemek. Bu şekilde çevreyi, yerel gelenekleri ve toplumun yaşam şeklini korumak,
5. Yeşil Aktiviteler: Yerel halka en uygun olan turistik ürün çeşidini yaygınlaştırmak,
6. Yeşil Hizmet: Turizmle ilgili hizmet temin edenlerin tamamının çevreye saygı göstermelerini sağlamak,
7. Yeşil Hizmet (Yine): İşletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerini desteklemek,

Tayland'ın turizm otoritesinin oluşturduğu 7 yeşiller programı, turizm ve sürdürülebilir çevre uyumunu sağlamada ana hattı oluşturmasıyla birlikte, Tayland'daki ekoturizm uygulamalarının sürdürülebilirliğini sağlama adına ekoturizm yaşam eğrisi oluşturulmuş ve bu yolla turizmin tabiat üzerinde oluşturduğu baskının, destinasyonların cazibesi üzerinde oluşturacağı etki, uzun vadeli olarak ortaya konulmuştur (Swangjang ve Kornpiphat, 2021).

Avusturalya

Avusturalya'da son on yıllar içerisinde sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik girişimlerin plan ve politika cenahında karşılık bulduğu söylenebilir. Bu kapsamda, hükümetin stratejik planlamaya ilişkin olarak yayınladığı raporlarda küresel ısınma, sorumluluk, adaptasyon ve transformasyon kavramlarının daha sık bir düzeyde ele aldığı görülmüştür. Öte yandan, stratejiler içinde kullanılan kavramların sadece %2'sinin sürdürülebilirlik odaklı olduğu görülmüştür. Planlamanın çapı bakımından ise yerel stratejilerde sürdürülebilirlik temasının sıklıkla vurgulandığı görülmüştür. Ulusal düzeyde ise sürdürülebilirlik olgusuna daha az değinilmiştir. Sürdürülebilir denge açısından, yerel planlarda sürdürülebilirliğin sosyal yönü ön plana çıkarılırken, ulusal planlarda sürdürülebilirliğin ekonomik yönünün ön plana çıkarıldığı görülmüştür (Moyle vd., 2014).

Çin

Çin'deki turizm sektöründe sürdürülebilirlik ilkelerinin tam anlamıyla takip edildiği söylenemez. Bu doğrultuda, Xu ve Sofield (2016) Çin'deki turizm politikaları ve bunun sektöre yansımaları üzerine yürüttükleri araştırma sonucunda, sektörün bu politikaları anlamakta güçlük çektiği tespit edilmiştir. Sektör odaklı bir turistik büyümenin Çin'de hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Sürdürülebilir turizme yönelik Çin'deki turizm plan ve politikaları incelendiğinde sürdürülebilirliğin önemli göstergelerinden olan ekolojik dengeyi korumaya yönelik ifadelerin plan ve politikalarda belirli belirsiz bir biçimde ifade edildiği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan, turizm kaynaklarının rasyonel kullanımına yönelik ifadelerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Çin'in turizm sektörünün önemli bir ivme yakaladığı Guangdong, Zhejiang ve Jiangsu'nun bölge politikalarında ise sürdürülebilir turizme yer verilmediği gözlemlenmiştir. Turizm sektörü açısından doğal bir çekim unsuru olan doğal kaynaklar ise bölge politikalarında birer endüstriyel rezerv olarak görülmektedir.

Mısır

Mısır'daki turizm programı, ilk yıllarda seyahatçi sayısı ve yatak sayısını artırma odaklıydı. Bugün ise çevreyi koruma odaklı bir anlayışın benimsenmeye başladığı görülmektedir. Bu kapsamda

Kızıldeniz Sürdürülebilir Turizm Girişimi (RSSTI) kurulmuştur. RSSTI'nin görevlerinden biri kıyı bölgelerinde detaylı planların hazırlanmasıdır. Bu anlamda kıyı gelişimi için 3 gelişim alternatifi benimsenmiştir. Bunlar, yüksek gelişim (var olan şekli ile gelişim), sürdürülebilir turizm gelişimi ve ekoturizm odaklı gelişimdir. Buna göre, sürdürülebilir turizm alternatifi, bölgede mercan kayalıklarının yüzde 50'sinin olduğu koruma alanı için 15,000 oda veya 38 adet 400 odalı otel sınırını önermektedir. Ayrıca, belirlenen bölgelerin kaynak hassasiyetini belirlemek için şu 5 yöntem izlenmektedir (Meade ve Hassan, 2005: 144-145);

1. Her bir kaynak ayrı bir coğrafi bilgi sistemi tabakasına veri olarak kaydedilecek.
2. Planlama yapılan bölge, tüm coğrafi bilgi sistemi tabakaları birleştirilerek ayrı ayrı alt alanlar halinde bölünecek.
3. Bölünen alt alanlar, ağırlıklı değerlerinin sıralamasına göre sınıflandırılacak. Ağırlıklı değerler ise uzman görüşlerine başvurmak suretiyle düşük, orta, yüksek ve çok yüksek şeklinde derecelendirilecek.
4. Derecelendirilen alanlar için ayrı ayrı alan kullanım şemaları geliştirilecek
5. Alan kullanım şemaları geliştirilen alanlar için koruma, geliştirme ve yönetmeye ilişkin düzenlemeler getirilecek.

Bahsedilen 5 madde doğrultusunda, turistik bölgelerde hassasiyet haritaları oluşturulmaktadır. Bu haritada, turistik kullanımdan etkilenme düzeylerine göre bölgeler puanlanmaktadır. Bu şekilde, turistlerin kullanımına açılacak ve açılmayacak kaynaklar belirlenmektedir. Buna göre haritalamada bölgeler en hassastan en dayanıklıya kadar haritada şu şekilde yer almaktadır (Meade ve Hassan, 2005: 146);

1. Kesin koruma alanları
2. Sınırlandırılmış doğal alanlar
3. Eko turizm alanı
4. Kıyı eko-resort alanı
5. Gelişime müsait alan

Haritalamada bir bölgenin hassasiyet derecesi, o bölgedeki planlama faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Buna göre eko turizm alanı olarak belirlenen bir alanda, 4200 metrekaareye sadece 2 oda yapılabilir. Normal bölgelerde ise 4200 metrekaareye 20 oda yapılmaktadır. Bununla birlikte, Mısır'da yapılan projeler, çevre etki değerlemesine tabi tutulmaktadır. Buna göre, çevreye olan etkisine göre projeler, çevre etki değerlemesine tabi tutulmasına zorunlu olan projeler, ileriki dönemlerde çevre etki değerlemesine tabi tutulması gerekli olan projeler ve çevre değerlemesine tabi tutulmasına gerek olmayan projeler olmak üzere 3 kısma ayrılmaktadır (Meade ve Hassan, 2005: 146).

Güney Afrika

Güney afrika'da turizme yönelik politika süreçlerinin yeterli ölçüde yerine getirilmediği tespit edilmiş olup, bunun temelinde yönetim erkinin uygulama zaafiyeti ve sürdürülebilir planlama ilkelerine yönelik bilinç eksikliğinin yer aldığı iddia edilmiştir (Ramaano, 2021).

Kamboçya

Kamboçya'daki sürdürülebilir turizmin bir gelişim aracı olarak kullanılmasına yönelik yürütülen bir araştırma kapsamında Kamboçya'daki sürdürülebilir turizm üzerine yazılmış 77 belge incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ekoturizm odaklı gelişmelerin olduğu, sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik toplum desteğine ihtiyaç olduğu, turizmin başarılı olmasında paydaşların önem arz ettiği, turistik bir

çekim unsuru olarak kültür mirasına ilişkin öğelerin önem arz ettiği ve Kamboçya turizmini yabancı yatırımların şekillendirdiği tespit edilmiştir (Carter vd., 2015).

Türkiye’de Plan ve Politika Kapsamında Sürdürülebilir Turizm

Türkiye’de 1982 yılında ilan edilen 2634 sayılı turizm teşvik programı ve turizm bankasının kurulmasının sağladığı finansal kaynak, ülkede turizm sisteminin gelişiminde rol oynamıştır (Göymen, 2000). Buna rağmen, Türkiye’deki turizm sektörü harcama düzeyi nispeten alt seviyede olan turistlere hitap eden bir turistik destinasyon olarak konumlanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye’ye gelen turistik talebin bölgede kontrol edilememesi, ülkeyi yetersiz planlama yapan bir imaja sahip olmasına neden olmuştur (Cooper ve Özdiş, 1992). Bu da ülkedeki kitle turizminin gelişmesine neden olmuş, bunun bir sonucu olarak yeni yaklaşımlara olan gereksinim artmıştır (Gezici, 2006).

Sürdürülebilir turizm ilkeleri ve uygulamalarının bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği bilinen bir husustur. Ancak, olgunluğa erişmiş turistik destinasyonlarda sürdürülebilir turizmin yürütülmesi daha güçtür (Farsari vd., 2007). Özellikle Türkiye’de kitle turizminin yaygın bir biçimde uygulanması destinasyonlardaki çevre problemlerini daha da derinleştirmektedir (Gezici, 2006). Bu bölgelerde arz odaklı sektör yapısının hâkim olması, plansız ve hızlı bir turistik büyümeye neden olmaktadır. Bu da çevre üzerindeki olumsuz etkiyi geri döndürülemez bir noktaya doğru sürüklemektedir (Tosun, 2001: 295). Destinasyondaki kaynaklara olan aşırı yükleme, kamu sektörüne yönelik paydaşların tepkilerine yol açmaktadır (Dowling ve Fennell, 2003). O sebeple, Türkiye’de turizm plan ve politikalarının belirlenmesinde, pro-aktif bir yaklaşımın benimsenmesi elzemdir (Tosun, 1997). Bu da, sürdürülebilir ilkelerin hayata geçirilmesi ile mümkündür.

Türkiye’de geçmişte yapılan merkezi turizm plan ve politikaları sürdürülebilirlik ilkelerini kapsamamaktaydı (Tosun ve Timothy, 1998). Nitekim, sürdürülebilir turizm planlamasının gerçekleştirilmesi için yerel dinamikleri göz önünde bulunduran bir planlama süreci yürütülmelidir. Türkiye’de ise böyle bir durumun söz konusu olmadığı düşünülmektedir (Çetinel ve Yolal, 2009: 43). Bölgesel hassasiyetlerden yoksun yürütülen planlama faaliyetleri, sürdürülebilirlik ivmesini yavaşlatabilmekte ve sürdürülebilir turizmin gerektirdiği pro-aktif yaklaşımı engelleyebilmektedir (Timothy, 1999). Bununla birlikte, plan ve politikalarda sürdürülebilirliği sağlayabilme adına, 2014 yılında, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Mevzuatının revize edildiği görülmüştür (Turan ve Güner, 2017). Buna rağmen ÇED mevzuatına en az sayıda uygun kararın, turizm sektörü için çıkarıldığı görülmüştür (Eskin, 2018).

Çevre problemlerine ek olarak, arz odaklı bir politikanın benimsenmiş olması, çok sayıda otelin açılmasına yol açmıştır. Bu da hem kaynak israfına neden olmuş hem de fiyatların aşağıya çekilmesine yol açmıştır. Yine, bu durum bölgenin sosyal taşıma kapasitesinin zorlanmasına neden olmuştur (Çetinel ve Yolal, 2009: 44). Bu nedenle, Türkiye’de sektörel, politik ve gelişime dayalı konuları tanımlamadan ve çözüme dayalı eylemleri politik irade ile desteklemeden, turizm planlamasına yönelik çağdaş gelişim yaklaşımlarının benimsenmesi mümkün gözükmemektedir (Tosun ve Timothy, 1998).

Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir politikaların yürütülmesi zorlaşmaktadır. Zira gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı finansal problemler, onların turizmin çevresel yönünü düşünmekten çok turizm sektörünün finansal getirilerine odaklanmasına neden olacaktır. Bununla birlikte bu ülkeler, sağlıklı bir turizm planlaması için gerekli olan araçlardan yoksundurlar (Tosun, 2001). Nitekim, Türkiye’deki plan ve politikalarda sürdürülebilir turizmin rolünü incelemek amacıyla Yüksel vd. (2012) yürüttükleri araştırma sonucunda Türkiye’de turizme yönelik plan ve politikaların ekonomik

büyüme odaklı olduğunu vurgulamışlardır. İlerleyen yıllarda, Türkiye’deki turizme yönelik raporlar yeniden irdelenmiş ve sürdürülebilirliğe verilen ehemmiyetin artış gösterdiği tespit edilmiştir. Nitekim, sürdürülebilir uygulamaları yaygınlaştırma kararı ilk kez, Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı (2011-2020) kapsamında ortaya koyulmuştur. Buna rağmen, iklim değişikliği gibi kritik hususlara yönelik stratejilere yönelik vurguların sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür (Özekici ve Silik, 2017). Bu bağlamda, Türkiye’de turizm odaklı plan ve politikaların neticesi olarak görülen uygulamaların irdelenmesinde fayda görülmektedir.

Türkiye’de Plan ve Politika Kapsamında Hayata Geçirilen Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları

Mavi Bayrak

Avrupa Birliği, kendi ülkelerinde yüzme amacı ile kullanılacak göl ve deniz suları için gerekli su kalitelerini belirleyen mikrobiyolojik parametreleri, yol gösterici ve uyulması zorunlu hükümler olarak ortaya koymuş ve bu çalışmalar 1987 yılında Avrupa Çevre Eğitimi Vakfı (FEEE) tarafından yürütülen “Mavi Bayrak Kampanyası” adı altında birleştirilmiştir. Ülkemizde de Mavi bayrak programı, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın öncülüğünde 1993 yılında kurulan Türkiye Çevre Eğitimi Vakfı’nın (TÜRÇEV) eşgüdümünde yürütülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 52). Bu kapsamda, Mavi bayrak, plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödül olarak tanınlanmaktadır. Bu ödül,

- Deniz suyunun temizliğini,
- Çevre yönetimine önem verildiğini,
- Çevre bilincinin oluşturulmasına yönelik etkinliklerin yapıldığını,
- Plaj ve marinayı kullananların ihtiyaçlarına cevap verecek donanım ve güvenliğini garanti etmektedir.

Mavi bayrak ödülü konusunda plajlar için 33 ve marinalar için 25 kriter bulunmaktadır. Bu kriterler kapsamında deniz suyunun kontrolü amacı ile plajlardan 15 gün ara ile sezon süresince deniz suyu numunesi alınmakta, mikrobiyolojik düzeyde ve üç parametrede analizler yapılmaktadır. Bu analizler, “Avrupa Birliği Yüzme Suyu Direktifleri” kapsamında değerlendirilmektedir (Mavibayrak.org).

Yeşil Yıldız

Sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, 1993 yılından itibaren talep eden ve aranılan nitelikleri taşıyan konaklama tesislerine, Kültür ve Turizm bakanlığı tarafından çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesi ve plaketi verilmektedir. “Yeşil Yıldız” çevreye duyarlı konaklama tesislerinin standartları 22.09.2008 tarih ve 270005 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesis Belgesi Verilmesine Dair 2008/3 No’lu Tebliğ” ekinde bulunan sınıflandırma formu ile yürürlüğe girmiştir. Söz konusu çalışma; enerji, ısı, çevreye zararlı maddelerin tüketiminin ve atık miktarlarının azaltılmasını, enerji verimliliğinin arttırılmasını, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesini, konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından itibaren çevreye duyarlı olarak planlanmasını ve gerçekleştirmelerini, ekolojik mimariyi, çevreye duyarlılık konusunda bilinçlendirmeyi, eğitim sağlanmasını ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmasını kapsamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 52-53).

Tüm bu uygulamaların yanı sıra, turizm sisteminin Türkiye’de sürdürülebilirlik odaklı gelişimini anlama amacıyla kalkınma raporları, turizm odaklı bir bakış açısıyla irdelenmiştir.

Türkiye’de Turizm Plan ve Politikaları Kapsamında Kalkınma Raporları

Türkiye turizm planlama ve politikasında sürdürülebilir turizmin konumunu anlama amacıyla öncelikle 2014-2018 yılları için hazırlanmış olan turizm sektörü ihtisas raporu incelenmiştir. Raporda sürdürülebilir turizm kapsamında Rio de Janeiro’da 2012 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’ndaki müzakerelerde derlenen, kalkınmaya ulaşmak için “İstediğimiz Gelecek” adlı sonuç belgesi, sürdürülebilir kalkınma için bir yol haritası olarak benimsendiği belirtilmektedir. Bu bağlamda benimsenen prensiplerin özü, sürdürülebilir kalkınma odaklı üretim araçlarının geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 58). Bununla birlikte, turizm plan ve politikalarında sürdürülebilir turizmin yerini anlamada rol oynayan kalkınma planı raporları, turizm sürdürülebilir turizmin ilkeleri doğrultusunda, tablo 3’de şu şekilde özetlenmiştir (Dinçer ve Çetin, 2015: 172-192).

Tablo 3. Kalkınma Planlarında Sürdürülebilir Turizmin Yeri

Kalkınma Planı	Dönem	Üzerinde Durulan Sürdürülebilir İlke
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1963-1967	Sürdürülebilirliğe yönelik ifade bulunmamaktadır
İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1968-1972	Doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bir ifade
Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1973-1977	Kitle turizmi odaklıdır. Kaynakların korunması için mevzuat hazırlığı
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	1979-1983	Kitle turizmi odaklıdır.
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1985-1989	Ekolojik dengeyi koruma anlayışını içeren ilk kalkınma planı
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	1990-1994	Doğal ve kültürel mirasın korunmasını içermekte
Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	1996-2000	Ekonomik faydanın yanısıra sosyal ve çevresel sorunların çözümü odaklı olan ilk plan
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2000-2005	Yatırımlarda sürdürülebilirlik ilkesinin göz önünde bulundurulmasına ilişkin ibareler bulunmakta
Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	2007-2013	Sürdürülebilir turizm anlayışı devam etmekte
Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	2014-2018	Sürdürülebilirliğin ötesinde, yeşil büyüme, eko verimlilik, yeşil yıldız uygulamaları gibi uygulamada genişleme
On birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	2019-2023	Koruma kullanma dengesi doğrultusunda, taşıma kapasitesi, arıtma tesisleri ve çevreye duyarlı tesisler türünde uygulamaları teşvik etme

Kaynak: İçöz vd. (2009), Dinçer ve Çetin (2015) ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2019) kaynaklarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 3’deki özet ifadeler açıldığında, birinci kalkınma planında sadece “yerel kaynaklar ile ilgili hizmetlerin yerel kaynaklarca üretiminin desteklenmesi” ifadesi yer almaktadır. İkinci kalkınma planında ise “öncelikli turizm bölgeleri başta olmak üzere doğal ve kültürel mirasın restorasyonu, korunarak değerlendirilmesi” ifadesi ile ikinci kalkınma planında birinci kalkınma planına göre sürdürülebilirliğin bir nebze ön plana çıktığı görülmektedir. Üçüncü kalkınma planında, doğrudan “kitle turizmi özendirilmeli” ifadesi yer almaktadır. Bununla birlikte bu planda “Turistik nitelikteki alanların, kıyıların ve milli parkların korunmasını ve toplum yararına kullanılmasını düzenleyen bir mevzuat hazırlanması” ifadesi yer almaktadır. Bu bağlamda, üçüncü kalkınma planı itibariyle sürdürülebilir turizmin öneminin kamu kuruluşlarınca fark edilmeye başlandığı söylenebilir. Dördüncü kalkınma planı döneminde, 5 yıllık süre içerisinde yatak kapasitesinin 2,6 katına çıkarılması ve organize turizm bölgelerinin oluşturulması gibi hedefler bulunmaktadır. Bu yönüyle, tıpkı üçüncü kalkınma planında olduğu gibi dördüncü kalkınma planında da kitle turizmine önem verilmiştir. Beşinci kalkınma planı, turizmin gelişimi ile doğanın dengesinin bütünleştirilmesine ve turizm fiziki planlarına toplumsal katılımın dâhil edilmesine sınırlı da olsa vurgu yapan ilk plandır. Altıncı kalkınma planında doğal ve kültürel mirasın korunması daha güçlü bir biçimde vurgulanmıştır. Bu plan dâhilinde alınan tedbirler içerisinde turizm faaliyetleri ve yatırımlarının çevre ve kültür peyzajı ile uyumlu bir biçimde yürütülmesi gerektiği ibaresi görülmektedir. Diğer taraftan, kaynakların korunmasına öncelik verilmesi gerektiği de kalkınma planı dâhilinde yer almaktadır. Türkiye’de sürdürülebilir turizm açısından yedinci kalkınma planı önem taşımaktadır. Zira, bu plan dâhilinde artık sosyal ve çevresel sorunların çözülmesi ön plana alınmıştır. Bu plan, tedbirler içerisinde “sürdürülebilir” ibaresinin yer aldığı ilk plandır. Ayrıca, yerel halkın turizmin sağladığı ekonomik değerlerden daha fazla pay alması gerektiğinin de altı çizilmiştir. Sekizinci kalkınma planında sürdürülebilir turizm anlayışı devam ettirilmiştir. Bu kapsamda, fiziksel çevrenin, sit alanlarının ve tarihi mekânların korunması, yerel halkın turizm ile ilgili kararlara katılımının arttırılması vurgulanmıştır. Sekizinci kalkınma planı çerçevesinde, sürdürülebilir turizm ilkelerinin bu plan dâhilinde alınan tedbirler içerisinde pek çok kez vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda, milli parkların sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde turizme açılması, turizm yatırımlarının sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde yapılması ve turizm endüstrisi gelişmiş bölgelerde yerel halkın ve yerel yönetimlerin de turizm ile ilgili karar mekanizmasına katılımının sağlanması ibaresi bulunmaktadır. Dokuzuncu dönemde, diğer dönemlerden farklı olarak kapasite artırımı yerine mevcut kapasite kullanımının hedeflendiği görülmektedir. Yine, bölgesel gelir adaletinin sağlanmasında turizmin bir araç olarak kullanılması dönem hedefleri içerisinde yer almaktadır. Onuncu kalkınma planında sürdürülebilir turizmin de ötesinde artık yeşil büyüme ve eko verimlilik gibi ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Yine, afet sonucu tarihi eserlerin kaybedilmesi ve gastronomi turizmi hususlarının ilk kez bu plan doğrultusunda ele aldığı görülmüştür (Dinçer ve Çetin, 2015: 172-192). On birinci kalkınma raporu itibariyle ise, sürdürülebilir planlamanın ne şekilde gerçekleştirileceği, bizzat yatırım yapılacak alanların izah edilmesi (taşıma kapasitesi, arıtma tesisleri, çevreye duyarlı tesisler) ile kendisini göstermektedir.

Mevcut araştırma kapsamında ayrıca Kalkınma bakanlığı tarafından hazırlanan 10. ve 11. Kalkınma raporları incelenmiştir. Bu inceleme, özelde Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007)’nu da kapsamaktadır. İncelemede turizmde sürdürülebilirlik ilkeleri (BKZ: Sürdürülebilir Turizm İlkeleri) temel alınmıştır. İncelemeden elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- Komisyon raporunun 34 muhtelif kısmında sürdürülebilirlik ilkeleri ile örtüşen ifadeler gözlemlenmiştir.
- Kalkınma raporlarında, genel anlamda sürdürülebilir turizm ilkelerinin benimsendiği söylenebilir. Ancak, Yatak kapasitesi 1.5 milyona yaklaşan Türk turizm politikasına yönelik ifadelerde hala kapasite artırımına yönelik ifadelerin var olduğu görülmektedir.
- “Nicelik uğruna nitelikten ödün vermeme ve 80’li yıllarda benimsenen nicel ağırlıklı gelişmeden turizm politikalarının terkedilerek” ifadesi, sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi açısından umut vericidir.
- Sürdürülebilirlik ilkeleri içerisinde, en çok çevreyi koruma, ekolojik değerleri muhafaza etmeye yönelik ifadelerin ağırlıkta olduğu söylenebilir. Bu kapsamda, “Yeşil Yıldız”, “Eko Etiket” gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Yine, düşük karbonlu şehirler, yeşil bina tasarımı, yeşil taşımacılık, çevreye duyarlı turizm tesisleri ifadeleri de dikkat çekmektedir.
- Ekolojik değerlerin korunmasından sonra altyapıyı faaliyetlerine ilişkin ifadeler yer almaktadır. Burada ATAK projesinden sıklıkla bahsedilmektedir. Ayrıca, 11. Kalkınma planında arıtma tesislerine ağırlık verileceği ifadesi dikkat çekmektedir.
- Paydaşların karar alma mekanizmasına dâhil edilmesi ilkesi, 10. Kalkınma planında sınırlı dahi olsa vurgulanmaya başlamıştır. Burada bahsedilen paydaşlar, “özel sektör” ve “yerel halk” ile sınırlıdır.
- Vizyon’da yer alan ifade “Doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini ön plana çıkaran bir yapı oluşturulmalı” şeklindedir. 11. Kalkınma planında ise koruma kullanma dengesine riayet edileceği vurgulanmıştır.
- “Turizm sektörü ile ilgili mevzuat çalışmalarında sürdürülebilirlik ilkesi dikkate alınacaktır” ifadesi plan ve politika oluşumunda sürdürülebilirliğin yerini gösterir niteliktedir.

SONUÇ

Bu araştırma kapsamında turizm plan ve politika konuları, sürdürülebilir turizm anlayışıyla ele alınmıştır. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm ilkelerinin turistik destinasyonlarda uygulanmasında rol oynayan sürdürülebilir turizm araçları irdelenmiş, sürdürülebilirliğin turizm sektöründeki yeri plan ve politikalara ilişkin bakış ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda dünya genelinde ve Türkiye’de sürdürülebilir turizm plan ve politika yönergeleri ile uygulamalarını konu edinen raporlara ve araştırmalara değinilmiştir.

Literatürde vurgulandığı üzere, sürdürülebilir plan ve politikaların uygulanmasında problemlerle karşılaşıldığı, dünyanın hemen tüm bölgeleri için geçerlidir. Sürdürülebilir turizm politikalarının uygulanmasının önündeki temel engel olarak değişen zaman koşulları söz konusu olduğundan (Gao vd., 2019), destinasyonların, içerisinde bulunduğu toplumsal ve çevresel koşullara uygun politikaları benimsemesi elzemdir. Zira, batı menşeli paradigmalara şekillendirilen plan ve politikalar, destinasyonların dokusuna uymayabilmektedir. Bunun sonucunda, destinasyonun müzeleştirilme süreci başlamakta ve yerli halkın sosyal hayatı enflasyon, standardizasyon ve homojenleşme gibi baskılara maruz kalabilmektedir (Choe ve Lugosi, 2022). Tüm bu etkenlerin bir sonucu olarak turizm sektöründeki tur operatörleri ve zincir otellerin baskısını kırma amacıyla proaktif bir politikanın benimsenmesi gerekmektedir. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin proaktif yaklaşımları benimsemesi güçtür (Tosun, 1997). Bu güçlüğü aşabilmenin yolu ise, paydaşlar arasındaki menfaat çatışmasından ileri gelen problemleri dengelemekten geçmektedir (Gao, 2019). Bunun için ise güç dağıtımı ve iletişim süreçlerini etkin bir biçimde gerçekleştirmek gerekmektedir (Bramwell, 2011; Wu

vd., 2021). Paydaşlar arasında etkileşim kurma yoluyla, destinasyondaki farklı paydaşlara has bakış açıları bir araya getirilerek alternatif ve özgün fikirler ile rekabette ön plana çıkma sağlanabilir. Bu nedenle, gelecek dönem kalkınma planlarında, turizm sisteminde paydaşlara gereken ehemmiyetin verilmesi elzemdir. Ancak, sürdürülebilir turizm gelişimi prensipleri yatırımcılar ile uzlaşılması zor olan birtakım ilkeleri içermektedir. Bu sorunu aşma amacıyla, paylaşıma dayalı ve yapay zeka teknolojisiyle desteklenmiş destinasyon yönetim modellerinin (Özekici, 2022) benimsenmesi yerinde olacaktır. Öte yandan, bugün, sürdürülebilir turizm plan ve politikalarının sistemsal olarak uygulanma noktasında ihtiyacın önemli oranda karşılandığı, ancak, uygulamadaki stratejilerin olası etkilerine yönelik nitelikli bir değerlendirme mekanizmasının henüz tam anlamıyla geliştirilemediği (Wu vd., 2021) göz önünde bulundurulduğunda, gelecek araştırmaların bu tür değerlendirme odaklı sistemler üzerinde durması teorik ve pratik odaklı katkıyı turizm sektörüne sunacaktır. Değerlendirme mekanizmasındaki eksiklik, özellikle Türkiye’de bulunan destinasyonlar açısından sorun teşkil etmektedir. bu mekanizmadaki eksikliğin, sürdürülebilir ilkelerin sahaya yansıtılması önünde engel teşkil ettiği (Moyle vd., 2014) düşünüldüğünde, Türkiye ekonomisinin yan sektörler ile desteklenmesi suretiyle turizm sektörüne olan bağlılığın azaltılması gerektiği (Özekici, 2021) düşünülmektedir. Böylece, kitle turizminin çevre unsurları üzerinde oluşturduğu baskıyı hafifletecek kararların alınması kolaylaşacaktır.

Sürdürülebilirlik indeksleri incelendiğinde, Türkiye’nin ekonomik refah anlamında iyileştiği ancak ekolojik değerlerden ödün verildiği söylenebilir. Bu nedenle sürdürülebilir ilkelerin benimsenmesi Türkiye gibi olgunluğa erişmiş bir turistik destinasyon bakımından önem arz etmektedir. Yale üniversitesinin sürdürülebilir gelişim performansına bakıldığında (Global Metrics for the Environment Report, 2016) ise Türkiye’de göstergelerin ilerleyen yıllarda daha iyiye gideceği söylenebilir. Bu noktada, esasen, Türk turizminin geleceğinin, çevresel kuznets eğrisi doğrultusunda olacağı söylenebilir. Çevresel kuznets eğrisine göre, Belirli bir gelişim düzeyini yakalayan destinasyonlar, çevreye verilen zararın toplum genelinde fark edilmesiyle birlikte sürdürülebilir uygulamalara ağırlık vermektedirler. Böylece uzun vadede ülkenin değerleri üzerindeki yük indirgenmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’nin uzun vadeli destinasyonlarına yönelik kuznets eğrisini konu edinen araştırmaların yapılması önerilmektedir. Böylece, destinasyonlar üzerindeki yükün, geçen yıllara göre değişimi belirlenmiş olacaktır.

Turizm gelişiminin bölgeler arasında dengeli dağılım göstermesi konusunda Tosun (2001)’in öngörüsü bu çalışmacıya desteklenmektedir. Buna göre turizm sektörünün gelişimi sadece politikalar ile açıklanamaz. Bu bağlamda, turizm alanlarının belirlenmesi, turizme yönelik teşviklerin önceden belirlenmiş alanlara yönlendirilmesi merkezi devlet yönetiminin politik endişelerini de kapsamaktadır. Bu da turizmin bölgeler arasındaki dengesizliği gidermesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, Türkiye’de, turizm sektörünün bölgeler arası dengesizliği gidermesi güçleşecektir. Zira, Avrupalı turistlerin ziyaret edeceği az gelişmiş bölgeleri kalkındırmak, yer yer ülkenin finansal kapasitesinin üzerinde bir bütçe gerektirmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’deki turizm gelişimi uluslararası tur şirketleri gibi uluslararası şirketler tarafından yönlendirilmektedir. Bu şirketler ise Türkiye’yi 3S turizmi odaklı ucuz bir turizm destinasyonu olarak pazarlamaktadırlar. Bu noktada, denize kıyısı bulunmayan az gelişmiş bölgeleri turizm pazarına açmak oldukça güç olacaktır. Bu sorunu gidermek adına, on birinci kalkınma raporunda vurgulanan, destinasyonların taşıma kapasitelerinin belirlenmesi hedefi bir adım öteye taşınarak, destinasyonlara yönelik turist kabulünde, taşıma kapasitesince belirlenen sınırlar esas alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Archer, B., Cooper, C., Ruhanen, L. (2012). *Global Tourism*. Editör: Theobald, W., Üçüncü baskı, Routledge.
- Baranowski, S., Endy, C., Hazbun, W., Malia, S., Pirie, G., Simmons, T., Zuelow, E. G. E. (2015). Tourism and Empire, *Journal of Tourism History*, 7(1-2), 100-130.
- Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., Gonzales, M., Caballero, R. (2016). Sustainable Tourism Composite Indicators: A dynamic evaluation to manage changes in sustainability, *Journal of Sustainable Tourism*.
- Bramwell, B. (2011). Governance, the state and sustainable tourism: A political economy approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 459-477.
- Bramwell, B., Lane, B. (2011). Critical Research on the governance of tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 411-421.
- Carter, R. W., Thok, S., O'Rourke, V., Pearce, T. (2015). Sustainable Tourism and Its Use as a Development Strategy in Cambodia: A Systematic Literature Review, *Journal of Sustainable Tourism*.
- Castellani, V., Sala, S. (2010). Sustainable Performance Indeks for Tourism Policy Development, *Tourism Management*, 31, 871-880.
- Coccosis, H. (2013). *Carrying capacity as a tool for the management of tourism pressures on heritage sites*. Extended Abstracts of the International Colloquium, Visitor Management and Carrying Capacity at World Heritage Sites in China.
- Çalışkan, C. (2011). *Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Nesillerarası Etki Boyutunun Algılanması: Alanya Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Hatay.
- Çelik, (2014). *Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarının Turizm Talebi Üzerine Etkileri: Muğla Örneği*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Muğla.
- Çetinel, F., Yolal, M. (2009). Public policy and sustainable tourism in Turkey, *Tourismos: an International, Multidisciplinary Journal of Tourism*, 4(3), 35-50.
- Choe, J., & Lugosi, P. (2022). Migration, tourism and social sustainability. *Tourism Geographies*, 24(1), 1-8.
- Cooper, C. P., & Ozdil, I. (1992). From mass to 'responsible' tourism: the Turkish experience. *Tourism Management*, 13(4), 377-386.
- D'Arco, M., Presti, L. L., Marino, V., & Maggiore, G. (2021). Is sustainable tourism a goal that came true? The Italian experience of the Cilento and Vallo di Diano National Park. *Land Use Policy*, 101, 105198.
- Dinçer, M. Z., Çetin, G. (2015). *Değişik Perspektifleriyle Turizm Politikası ve Planlaması (Küçükaltan, D., Çeken, H. Ve Mercan, Ş. O. Editörlüğünde)*. Detay, 1. Baskı, Ankara.
- Dowling, R. K., Fennell, D. A. (2003). *The context of ecotourism policy and planning*. In D. A. Fennell and R. K. Dowling (Eds.) *Ecotourism Policy and Planning*, UK: CABI Publishing
- Eskin, B. (2018). Aksaray ilinde çevresel etki değerlendirmesi uygulamalarının analizi. *Kesit Akademi Dergisi*, 4(14), 115-126.
- Farsari, I. (2021). Exploring the nexus between sustainable tourism governance, resilience and complexity research. *Tourism Recreation Research*, 1-16.
- Farsari, Y., Butler, R., Prastacos, P. (2007). Sustainable tourism policy for Mediterranean destinations: issues and interrelationships. *International Journal of Tourism Policy*, 1(1), 58-78.

- Font, X., Torres-Delgado, A., Crabolu, G., Palomo Martinez, J., Kantenbacher, J., & Miller, G. (2021). The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: the European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-23.
- Geneletti, D., & Dawa, D. (2009). Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya. *Environmental impact assessment review*, 29(4), 229-242.
- Gezici, F. (2006). Components of sustainability: two cases from Turkey. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 442-455.
- Global Metrics for the Environment Report (2016). Yale Center for Environmental Law and Policy.
- Göymen, K. (2000). Tourism and governance in Turkey. *Annals of tourism Research*, 27(4), 1025-1048.
- Guo, Y., Jiang, J., & Li, S. (2019). A sustainable tourism policy research review. *Sustainability*, 11(11), 3187.
- Hall, C. M., Scott, D., Gössling, S. (2013). The Primacy of Climate Change for Sustainable International Tourism. *Sustainable Development*, 21, 112-121.
- Hazine Müsteşarlığı, (2009). "Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni", Ekim, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü
- Hollenhorst, S. J., Houge-MacKenzie, S., Ostergen, D. M. (2014). The Trouble with Tourism. *Tourism Recreation Research*, 39(3), 305-319.
- Holling, C. S. (2001). Understanding the complexity of economic, ecological, and social systems. *Ecosystems*, 4(5), 390-405.
- İçöz, O., Var, T., İlhan, İ. (2009). *Turizm Planlaması ve Politikası*. Turizmde Bölgesel Planlama, Turhan, İkinci Baskı, Ankara.
- Karaarslan, Ş., Örs, H. (2007). *Uluslararası Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımları ve Türkiye’de Sürdürülebilir Turizm Uygulamalarında Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi, Kent ve Bölge Üzerine Çalışmalar*, Basılmamış Yükseklikans Tezi, Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 425-441.
- Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M (2001). *Genel Turizm, İlkeler-Kavramlar*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Logar, I. (2010). Sustainable Tourism Management in Crikvenica, Croatia: An Assessment of Policy Instrument. *Tourism Management*, 31, 125-135.
- Mathieson, A., & Wall, G. (1982). *Tourism: Economic, physical and social impacts*. New York: Longman
- Mavi Bayrak Türkiye (2022), Url: <http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- Meade, D, Hassan, F. (2015). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics, Paris, CEDEX.
- Mellon, V., Bramwell, B. (2016). Protected Area Policies and Sustainable Tourism: Influences, Relationships and Co-Evolution. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(10), 1369-1386.
- Moyle, B. D., McLennan, C., Ruhanen, L., Weiler, B. (2014). Tracking the concept of sustainability in Australian tourism policy and planning documents, *Journal of Sustainable Tourism*, 22(7), 1037-1051.
- Muangasame, K., McKercher, B. (2015). The Challenge of Implementing Sustainable Tourism Policy: A 360-Degree Assessment of Thailand’s 7 Greens Sustainable Tourism Policy, *Journal of Sustainable Tourism*. 23(4), 497-516.
- Niavis, S., Papatheochari, T., Koutsopoulou, T., Coccossis, H., & Psycharis, Y. (2021). Considering regional challenges when prioritizing tourism policy interventions: evidence from a Mediterranean community of projects. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-22.

- O'Reilly, A. M. (1986). Tourism carrying capacity. Concept and Issues. *Tourism Management*, 7(3), 254-258.
- Olalı, H. (1990). *Turizm politikası ve planlaması*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Özbey, F. R. (2002). *Sustainable Tourism Development in Globalization Progress*. *Globalization and Sustainable Development*, International Scientific Conference, 135-150.
- Özekici, Y. K. (2021). A Bibliometric Profile of the Tourism-Economics Sub-Field in Turkish Academic Community. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 790-812.
- Özekici, Y. K. (2022). Repercussions of Social Credit System as an ICT-Based Management System on Tourism System. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(2), 1078-1099.
- Özekici, Y. K., Silik, C. (2017). Türkiye'deki İklim Değişikliği Plan ve Politikalarında Turizm Sektörünün Yeri, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 58-79.
- Ramaano, A. I. (2021). Tourism policy and environmental impacts in Musina municipality: lessons from a case study of failure. *Tourism Critiques: Practice and Theory*.
- Ritchie, J. B., & Crouch, G. I. (2003). *The competitive destination: A sustainable tourism perspective*. Cabi.
- Ruhanen, L. (2008). Progressing the Sustainability Debate: A Knowledge Management Approach to Sustainable Tourism Planning, *Current Issues in Tourism*, 429-455.
- Ruhanen, L., Weiler, B., Moyle, B. D., McLennan, C. J. (2015). Trends and patterns in sustainable tourism research: a 25-year bibliometric analysis, *Journal of Sustainable Tourism*, 23(4), 517-535.
- Scott, D., Gössling, S., Hall, C. M., Peeters, P. (2015). Can tourism be part of the decarbonized global economy? The costs and risks of alternate carbon reduction policy pathways. *Journal of Sustainable Tourism Policy*. 1-21.
- Sharpley, R. (2000). Tourism and sustainable development: Exploring the theoretical divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(1), 1-19.
- Simon, F. J., Narangajavan, Y., Marques, D. P. (2004). Carrying Capacity in the tourism industry: a case study of Hengistbury Head. *Tourism Management*, 25, 275-283.
- Stevenson, N., Airey, D., & Miller, G. (2008). Tourism policy making:: The policymakers' perspectives. *Annals of Tourism Research*, 35(3), 732-750.
- Swangjang, K., & Kornpiphat, P. (2021). Does ecotourism in a Mangrove area at Klong Kone, Thailand, conform to sustainable tourism? A case study using SWOT and DPSIR. *Environment, Development and Sustainability*, 23(11), 15960-15985.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023: Eylem Planı 2007-2013*. Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022), Çevresel Etki Değerlendirmesi, Url: <http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,11593/cevresel-etki-degerlendirmesi-ced.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2022).
- Timothy, D. (1999). Participatory planning: a view of tourism in Indenosa. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 371-391.
- Torres-Delgado, A. Palomegue, F. L. (2012). The Growth and spread of the concept of sustainable tourism: the contribution of institutional initiatives to tourism policy. *Tourism Management Perspectives*, 4, 1-10.
- Torres-Delgado, A., Palomegue, F. L. (2014). Measuring sustainable tourism at the municipal level. *Annals of Tourism Research*, 49, 122-137.
- Tosun, C. (1997). Questions about tourism development within planning paradigms: the case of Turkey. *Tourism Management*, 18(5), 327-329.

- Tosun, C. (2001). Challenges of sustainable tourism development in the developing World: the case of Turkey. *Tourism Management*, 22(3), 289-303.
- Tosun, C., & Jenkins, C. L. (1998). The evolution of tourism planning in Third-World countries: a critique. *Progress in tourism and hospitality research*, 4(2), 101-114.
- Tosun, C., Timothy, D. J. (1998). Shortcomings in planning approaches to tourism development in developing countries: the case of Turkey. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(7), 352-359.
- Turan, E. S., Güner, E. D. (2017). Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatındaki Değişimler. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 3(1), 39-47.
- Turizm Bakanlığı. (2003), “*Turizm İstatistikleri Bülteni*”, Nisan
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Temmuz.
- Türkiye’nin Ekolojik Ayak İzi Raporu,
http://www.footprintnetwork.org/images/article_uploads/Turkey_Ecological_Footprint_Report_Turkish.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2016).
- UNWTO ve UNEP (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policymakers*, UNWTO, Madrid and UNEP, Paris.
- Ünlüöner, K., Tayfun, A., Kılıçlar, A. (2009). *Turizm Ekonomisi*, 2. Baskı, Ankara, Nobel.
- Wackernagel, M., Rees, B. (1996). *Our Ecological Footprint Reducing Human Impact on the Earth*, New Society Publishers.
- Wendling, Z. A., Emerson, J. W., de Sherbinin, A., Esty, D. C., et al. (2020). *2020 Environmental Performance Index*. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy. epi.yale.edu
- World Tourism Organisation (UNWTO), (2013), “*Sustainable Tourism for Development Guidebook*”, ss. 43-54.
- Wu, J. S., Barbrook-Johnson, P., & Font, X. (2021). Participatory complexity in tourism policy: Understanding sustainability programmes with participatory systems mapping. *Annals of Tourism Research*, 90, 103269.
- Xu, H., Sofield, T. (2016). Sustainability in Chinese development tourism policies. *Current Issues in Tourism*, 19(13), 1337-1355.
- Yalçınkaya, A., Durmaz, V., Adiller, L. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik İçin Yeni Ölçümleme: Üçlü Performans*, Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Bilimi Kongresi Bildirileri, Saraybosna-Bosna Hersek, 3320-3332.
- Yasin, I., Ahmad, N., & Chaudhary, M. A. (2020). Catechizing the environmental-impression of urbanization, financial development, and political institutions: a circumstance of ecological footprints in 110 developed and less-developed countries. *Social Indicators Research*, 147(2), 621-649.
- Yüksel, A., Yüksel, F., Culha, O. (2012). Minister’s statements: A tourism policy implementation instrument for sustainable tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 20(4), 513-532.
- Zhiyong, F., Sheng, Z. (2013). Research on Psychological carrying capacity of tourism destination, Chinese. *Journal of Population Resources and Environment*, 7(1), 47-50.